

అరణ్యపర్వము - జ్ఞానప్రథము

విఘ్నేశ్వర ధ్యానమ్

నమస్తే గణనాథాయ గణానాం పతయే నమః ।
భక్తిప్రియాయ దేవేశ భక్తేభ్యః సుఖదాయక ॥

శ్రీనివాస ధ్యానమ్

అనన్తవేదసంవేద్యం నిర్దోషం గుణసాగరమ్ ।
అతీన్ద్రియం నిత్యముక్తం శ్రీనివాసం భజేనిశమ్ ॥

శ్రీకృష్ణ ధ్యానమ్

వందే నవఘనశ్యామం పీతకాశేయవాససమ్ ।
సానన్దం సున్దరం శుద్ధం శ్రీకృష్ణం ప్రకృతేః పరమ్ ॥

వ్యాస ధ్యానమ్

వేదవ్యాసం స్వాత్మరూపం సత్యసన్దం పరాయణమ్ ।
శాన్తం జితేన్ద్రియక్రోధం సశిష్యం ప్రణమామ్యహమ్ ॥

అథ సంకల్పః

శ్రీమదాదివరాహక్షేత్రే, విరాజమానస్య, జగద్రక్షణార్థమవతీర్ణస్య, శ్రీమదఖి-
లాండకోటి బ్రహ్మాండ నాయకస్య, శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామినః,
పరిపూర్ణానుగ్రహేణ, సర్వేషాం, భక్తజనానామ్, ఆధివ్యాధినివృత్తిద్వారా,
ఆయురారోగ్యైశ్వర్యాభివృద్ధ్యర్థం, సర్వారిష్టనివృత్తిద్వారా సకలశ్రేయోఽ-
భివృద్ధ్యర్థం, ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్య, చతుర్విధ, పురుషార్థసిద్ధ్యర్థం,
సమస్తపాపక్షయార్థం, శ్రీపరమేశ్వరప్రీత్యర్థం శ్రీమన్మహాభారతే, వనపర్వణి,
యథాశక్తి త్రయస్త్రింశాధ్యాయంతర్గత, శ్లోకపారాయణం, ఆచార్యముఖేన
కరిష్యామహే.

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణీ నమః

వైశంపాయన ఉవాచ

యాజ్ఞసేన్యా వచః శ్రుత్వా భీమసేనో హ్యమర్షణః ।
నిఃశ్వసన్నుపసంగమ్య క్రుద్ధో రాజానమబ్రవీత్ ॥ 33-1॥

రాజ్యస్య పదవీం ధర్మాం ప్రజ సత్పురుషోచితామ్ ।
ధర్మకామార్థహీనానాం కిం నో వస్తుం తపోవనే ॥ 33-2॥

వైవ ధర్మేణ తద్ రాజ్యం నార్జవేన న చౌజసా ।
అక్షకూటనుధిస్థాయ హృతం దుర్యోధనేన వై ॥ 33-3॥

గోమాయునేవ సింహానాం దుర్భలేన బలీయసామ్ ।
ఆమిషం విఘసాశేన తద్వద్ రాజ్యం హి నో హృతమ్ ॥ 33-4॥

ధర్మలేశప్రతిచ్ఛన్నః ప్రభవం ధర్మకామయోః ।
అర్థముత్స్రుజ్య కిం రాజన్ దుఃఖేషు పరితప్యసే । 33-5॥

భవతోనవధానేన రాజ్యం నః పశ్యతాం హృతమ్ ।
అహార్యమపి శక్రేణ గుప్తం గాండీవధన్వనా ॥ 33-6॥

కుఱీనామివ బిల్వాని పంగూనామివ ధేనవః ।
హృతమైశ్వర్యమస్మాకం జీవతాం భవతః కృతే ॥ 33-7॥

భవతః ప్రియమిత్యేవ మహద్ వ్యసనమీదృశమ్ ।
ధర్మకామే ప్రతీతస్య ప్రతిపన్నాః స్మ భారత ॥ 33-8॥

కర్షయామః స్వమిత్రాణి నందయామశ్చ శాత్రవాన్ ।
ఆత్మానం భవతాః శాస్త్రైః నియమ్య భరతర్షభ ॥ 33-9॥

యద్ వయం న తద్దైవైతాన్ ధార్తరాష్ట్రాద్ నిహన్మహి ।
భవతః శాస్త్రమాదాయ తన్నస్తపతి దుష్కృతమ్ ॥ 33-10॥

అధైనామన్వవేక్షస్వ మృగచర్యామివాత్మనః ।
దుర్బలాచరితాం రాజన్ న బలస్త్వైర్నిషేవితామ్ ॥ 33-11॥

యాం న కృష్ణో న బీభత్సుః నాభిమన్యుర్న సృంజయాః ।
న చాహమభినందామి న చ మాద్రీసుతావృభౌ ॥ 33-12॥

భవాన్ ధర్మో ధర్మ ఇతి సతతం వ్రతకర్మితః ।
కచ్చిద్ రాజన్ న నిర్వేదాద్ ఆపన్నః క్షీబజీవికామ్ ॥ 33-13॥

దుర్మనుష్యా హి నిర్వేదమ్ అఫలం స్వార్థఘాతకమ్ ।
అశక్తాః శ్రియమాహర్తుమ్ ఆత్మనః కుర్వతే ప్రియమ్ ॥ 33-14॥

స భవాన్ దృష్టిమాన్ శక్తః పశ్యన్నస్మాసు పౌరుషమ్ ।
ఆన్యశంస్యపరో రాజన్ నానర్థమవబుధ్యసే ॥ 33-15॥

అస్మానమీ ధార్తరాస్త్వైః క్షమమాణానలం సతః ।
అశక్తానివ మన్యంతే తద్దుఃఖం నాహవే వధః ॥ 33-16॥

తత్ర చేద్ యుధ్యమానానామ్ అజిహ్మామనివర్తినామ్ ।
సర్వశో హి వధః శ్రేయాన్ ప్రేత్య లోకాన్ అభేమహి ॥ 33-17॥

అథవా వయమేవైతాన్ నిహత్య భరతర్షభ ।
ఆదదీమహి గాం సర్వాం తథాపి శ్రేయ ఏవ నః ॥ 33-18॥

సర్వథా కార్యమేతన్నః స్వధర్మమనుతిష్ఠతామ్ ।
కాంక్షతాం విపులాం కీర్తిం వైరం ప్రతిచిక్వీర్షతామ్ ॥ 33-19॥

ఆత్మార్థం యుధ్యమానానాం విదితే కృత్యలక్షణే ।
అన్యైరపి హృతే రాజ్యే ప్రశంసైవ న గర్హణా ॥ 33-20॥

కర్మనార్థో హి యో ధర్మః మిత్రాణా మాత్మనస్తథా ।
వ్యసనం నామ తద్ రాజన్ న ధర్మః స కుధర్మ తత్ ॥ 33-21॥

సర్వథా ధర్మనిత్యం తు పురుషం ధర్మదుర్బలమ్ ।
త్యజతస్తాత ధర్మార్థా ప్రేతం దుఃఖసుఖే యథా ॥ 33-22॥

యస్య ధర్మో హి ధర్మార్థః క్షేశభాక్ న స పండితః ।
న స ధర్మస్య వేదార్థం సూర్యస్యాంధః ప్రభామివ ॥ 33-23॥

యస్య చార్థార్థ మేవార్థః స చ నార్థస్య కోవిదః ।
రక్షేత భృతకోఽరణ్యే యథా గాస్తాదృగేవ సః ॥ 33-24॥

అతివేలం హి యోఽర్థార్థీ నేతరావనుతిష్ఠతి ।
స వధ్యః సర్వభూతానాం బ్రహ్మహేవ జుగుస్పితః ॥ 33-25॥

సతతం యశ్చ కామార్థీ నేతరావనుతిష్ఠతి ।
మిత్రాణి తస్య నశ్యంతి ధర్మార్థాభ్యాం చ హీయతే ॥ 33-26॥

తస్య ధర్మార్థహీనస్య కామాంతే నిధనం ధ్రువమ్ ।
కామతో రమమాణస్య మినస్యేవాంభసః క్షయే ॥ 33-27॥

తస్మాద్ ధర్మార్థయోర్నిత్యం న ప్రమాద్యంతి పండితాః ।
ప్రకృతిః సా హి కామస్య పావకస్యారణిర్యథా ॥ 33-28॥

సర్వథా ధర్మనూలోఽర్థః ధర్మశ్చార్థపరిగ్రహః ।
ఇతరేతరయోర్నీతౌ విద్ధి మేఘాదధీ యథా ॥ 33-29॥

ద్రవ్యార్థస్పర్శసంయోగే యా ప్రీతిరుపజాయతే ।
స కామశ్చిత్తసంకల్పః శరీరం నాస్య దృశ్యతే ॥ 33-30॥

అర్థార్థీ పురుషో రాజన్ బృహంతం ధర్మమిచ్ఛతి ।
అర్థమిచ్ఛతి కామార్థీ న కామాదన్యమిచ్ఛతి ॥ 33-31॥

న హి కామేన కామోఽన్యః సాధ్యతే ఫలమేవ తత్ ।
ఉషయోగాత్ ఫలస్వైవ కాష్ఠాద్ భస్మేవ పండితైః ॥ 33-32॥

ఇమాన్ శకునకాన్ రాజన్ హంతి వైతంసికో యథా ।
ఏతద్ రూపమధర్మస్య భూతేషు చ విహింసతా ॥ 33-33॥

కామాల్లోభాచ్చ ధర్మస్య ప్రకృత్తిం యో న పశ్యతి ।
స వధ్యః సర్వభూతానాం ప్రేత్య చేహ చ దుర్మతిః ॥ 33-34॥

వ్యక్తం తే విదితే రాజన్ అర్థో ద్రవ్యపరిగ్రహః ।
ప్రకృతిం చాపి వేత్థాస్య వికృతిం చాపి భూయసీమ్ ॥ 33-35॥

తస్య నాశే వినాశే వా జరయా మరణేన వా ।
అనర్థ ఇతి మన్యంతే సోఽయమస్మాసు వర్తతే ॥ 33-36॥

ఇంద్రియాణాం చ పంచానాం మనసో హృదయస్య చ ।
విషయే వర్తమానానాం యా ప్రీతిరుపజాయతే ॥ 33-37॥

స కామ ఇతి మే బుద్ధిః కర్మణాం ఫలముత్తమమ్ ।
ఏవమేవ పృథగ్ దృష్ట్వా ధర్మార్థా కామమేవ చ ॥ 33-38॥

న ధర్మపర ఏవ స్యాద్ న చార్థపరమో నరః ।
న కామపరమో వా స్యాత్ సర్వాన్ సేవేత సర్వదా ॥ 33-39॥

ధర్మం పూర్వే ధనం మధ్యే జఘన్యే కామమాచరేత్ ।
అహన్యనుచరేదేవమ్ ఏష శాస్త్రకృతో విధిః ॥ 33-40॥

కామం పూర్వే ధనం మధ్యే జఘన్యే ధర్మమాచరేత్ ।
వయస్యనుచరేదేవమ్ ఏష శాస్త్రకృతో విధిః ॥ 33-41॥

ధర్మం చార్థం చ కామం చ యథావద్ వదతాం వర ।
విభజ్య కాలే కాలజ్ఞః సర్వాన్ సేవేత పండితః ॥ 33-42॥

మోక్షో వా పరమం శ్రేయః ఏష రాజన్ సుఖార్థినామ్ ।
ప్రాప్తిర్వా బుద్ధిమాస్థాయ సోపాయాం కురునందన ॥ 33-43॥

తద్ వాఽఽశు క్రియతాం రాజన్ ప్రాప్తిర్వాప్యధిగమ్యతామ్ ।
జీవితం హ్యేతురస్యేవ దుఃఖమంతరవర్తినః ॥ 33-44॥

విదితశ్చైవ మే ధర్మః సతతం చరితశ్చ తే ।
జానంతస్త్వయి శంసంతి సుహృదః కర్మచోదనామ్ ॥ 33-45॥

దానం యజ్ఞాః సతాం పూజా వేదధారణమార్జవమ్ ।
ఏష ధర్మః పరో రాజన్ బలవాన్ ప్రేత్య చేహ చ ॥ 33-46॥

ఏష నార్థవిహీనేన శక్యో రాజన్ నిషేవితుమ్ ।
అఖిలాః పురుషవ్యాఘ్రు గుణాః స్యుర్యద్యపీతరే ॥ 33-47॥

ధర్మమూలం జగద్ రాజన్ నాన్యద్ దర్మాద్ విశిష్యతే ।
ధర్మశ్చార్థేన మహతా శక్యో రాజన్ నిషేవితుమ్ ॥ 33-48॥

న చార్థో బైక్ష్యచర్యేణ నాపి క్షేభ్యేన కర్త్వచిత్ ।
వేత్తుం శక్యః సదా రాజన్ కేవలం ధర్మబుద్ధినా ॥ 33-49॥

ప్రతిషిద్ధా హి తే యాచ్ఛా యయా సిద్ధ్యతి వై ద్విజః ।
తేజసైవార్థలిప్సాయాం యతస్వ పురుషర్షభ ॥ 33-50॥

బైక్ష్యచర్యా న విహితా న చ విట్కూద్రజీవికా ।
క్షత్రియస్య విశేషేణ ధర్మస్తు బలమౌరసమ్ ॥ 33-51॥

స్వధర్మం ప్రతిపద్యస్వ జహి శత్రూన్ సమాగతాన్ ।
ధార్తరాష్ట్రవనం పార్థ మయా పార్థేన నాశయ ॥ 33-52॥

ఉదారమేవ విద్వాంసః ధర్మం ప్రాహుర్మనీషిణాః ।
ఉదారం ప్రతిపద్యస్వ నావరే స్థాతుమర్హసి ॥ 33-53॥

అనుబుధ్యస్వ రాజేంద్ర వేత్త ధర్మాన్ సనాతనాన్ ।
క్రూరకర్మాభిజాతోఽసి యస్మాదుద్విజతే జనః ॥ 33-54॥

ప్రజాపాలనసంభూతం ఫలం తవ న గర్హితమ్ ।
ఏష తే విహితో రాజన్ ధాత్రా ధర్మః సనాతనః ॥ 33-55॥

తస్మాదపచలితః పార్థ లోకే హాస్యం గమిష్యసి ।
స్వధర్మాద్ధి మనుష్యాణాం చలనం న ప్రశస్యతే ॥ 33-56॥

స క్షాత్రం హృదయం కృత్వా త్యక్తేదం శిథిలం మనః ।
వీర్యమాస్థాయ కౌరవ్య ధురముద్వహ ధుర్యవత్ ॥ ॥33-57॥

న హి కేవలధర్మాత్మా పృథివీం జాతు కశ్చన ।
పార్థివో వ్యజయద్ రాజన్ న భూతిం న పునః శ్రియమ్ ॥ ॥33-58॥

జిహ్వం దత్త్వా బహూనాం హి క్షుద్రాణాం లుబ్ధచేతసామ్ ।
నికృత్యా లభతే రాజ్యమ్ ఆహారమివ శల్యకః ॥ ॥33-59॥

భ్రాతరః పూర్వజాతాశ్చ సుసమృద్ధాశ్చ సర్వశః ।
నికృత్యా నిర్జితా దేవైః అసురాః పార్థివర్షభ ॥ ॥33-60॥

ఏవం బలవతః సర్వమ్ ఇతి బుద్ధ్వా మహీపతే ।
జహి శత్రూన్ మహాబాహో పరాం నికృతిమాస్థితః ॥ ॥33-61॥

న హ్యర్జునసమః కశ్చిద్ యుధి యోద్ధా ధనుర్ధరః ।
భవితా వా పుమాన్ కశ్చిత్ మత్సమో వా గదాధరః ॥ ॥33-62॥

సత్వేన కురుతే యుద్ధం రాజన్ సుబలవానసి ।
అప్రమాదీ మహోత్సాహీ సత్త్వస్థో భవ పాండవ ॥ ॥33-63॥

సత్వం హి మూలమర్థస్య వితథం యదతోఽన్యథా ।
న తు ప్రసక్తం భవతి వృక్షచ్ఛాయేన హైమనీ ॥ ॥33-64॥

అర్థత్యాగోఽపి కార్యః స్యాద్ అర్థం శ్రేయాంసమిచ్ఛతా ।
బీజాపమ్యేన కౌంతేయ మా తే భూదత్ర సంశయః ॥ ॥33-65॥

అర్థేన తు సమో నార్థః యత్ర లభ్యేత నోదయః ।
న తత్ర విపణః కార్యః ఖరకణ్డాయనం హి తత్ ॥ ॥33-66॥

ఏవమేవ మనుష్యేంద్ర ధర్మం త్యక్త్వాల్పకం నరః ।
బృహంతం ధర్మమాప్నోతి స బుద్ధ ఇతి నిశ్చితమ్ ॥ ॥33-67॥

- అమిత్రం మిత్రసంపన్నం మిత్రైర్భిందంతి పండితాః ।
భిన్నైర్మిత్రైః పరిత్యక్తం దుర్బలం కుర్వతే వశమ్ ॥33-68॥
- సత్యేన కురుతే యుద్ధం రాజన్ సుబలవానపి ।
నోద్యమేన న హోత్రాభిః సర్వాః స్వీకురుతే ప్రజాః ॥ 33-69॥
- సర్వథా సంహతైరేవ దుర్బలైర్బలవానపి ।
అమిత్రః శక్యతే హంతుం మధుహో భ్రమరైరివ ॥ 33-70॥
- యథా రాజన్ ప్రజాః సర్వాః సూర్యః పాతి గభస్తిభిః ।
అత్తి చైవ తథైవ త్వం సదృశః సవితుర్భవ ॥ 33-71॥
- ఏతచ్ఛాపి తపో రాజన్ పురాణమితి నః శ్రుతమ్ ।
విధినా పాలనం భూమేః యత్ కృతం నః పితామహైః ॥ 33-72॥
- న తథా తపసా రాజన్ లోకాన్ ప్రాప్నోతి క్షత్రియః ।
యథా సృష్టేన యుద్ధేన విజయేనేతరేణ వా ॥ 33-73॥
- అపేయాత్ కిల భాః సూర్యాత్ లక్ష్మీశ్చంద్రమసస్తథా ।
ఇతి లోకో వ్యవసితః దృష్ట్వేమాం భవతో వ్యథామ్ ॥ 33-74॥
- భవతశ్చ ప్రశంసాభిః నిందాభిరితరస్య చ ।
కథాయుక్తాః పరిషదః పృథగ్ రాజన్ సమాగతాః ॥ 33-75॥
- ఇదమభ్యధికం రాజన్ బ్రాహ్మణా కురవశ్చ తే ।
సమేతాః కథయంతీహ ముదితాః సత్యసంధతామ్ ॥ 33-76॥
- యన్న మోహాన్న కార్పణ్యాద్ న లోభాన్న భయాదపి ।
అన్యతం కించిదుక్తం తే న కామాన్నార్థకారణాత్ ॥ 33-77॥
- యదేనః కురుతే కించిద్ రాజా భూమిమవాప్పువన్ ।
సర్వం తన్నుదతే పశ్చాద్ యజ్జైర్విపులదక్షిణైః ॥ 33-78॥
- బ్రాహ్మణేభ్యో దదద్ గ్రామాన్ గాశ్చ రాజన్ సహస్రశః ।
ముచ్యతే సర్వపాపేభ్యః తమోభ్య ఇవ చంద్రమాః ॥ 33-79॥

పౌరజానపదాః సర్వే ప్రాయశః కురునందన ।
సవృద్ధబాలసహితాః శంసంతి త్వాం యుధిష్ఠిర ॥ 33-80॥

శ్వదృతౌ క్షీరమాసక్తం బ్రహ్మ వా వృషలే యథా ।
సత్యం స్తేనే బలం నార్యాం రాజ్యం దుర్యోధనే తథా ॥ 33-81॥

ఇతి లోకే నిర్వచనం పురశ్చరతి భారత ।
అపి చైతాః స్త్రియో బాలాః స్వాధ్యాయమధికుర్వతే ॥ 33-82॥

ఇమామవస్థాం చ గతే సహస్మాభిరరిందమ ।
హంత నస్త్వాః స్మ సర్వే వై భవతోపద్రవే సతి ॥ 33-83॥

స భవాన్ రథమాస్థాయ సర్వోపకరణాన్వితమ్ ।
త్వరమాణోఽభినిర్యాతు విప్రేభ్యోఽర్థవిభావకః ॥ 33-84॥

వాచయిత్వా ద్విజశ్రేష్ఠాన్ అద్వైవ గజసాహ్వయమ్ ।
అస్త్రవిద్భిః పరివృతః భ్రాతృభిర్బ్రుధధన్విభిః ॥ 33-85॥

ఆశీవిషసమైర్వీరైః మరుద్భిరివ వృత్రహా ।
అమిత్రాంస్తేజసా మృద్నున్నసురానివ వృత్రహా ।
శ్రియమాదత్స్య కౌంతేయ ధార్తరాష్ట్రాన్మహాబల ॥ 33-86॥

న హి గాండీవముక్తానాం శరాణాం గార్థవాససామ్ ।
స్పర్శమాశీవిషాభానాం మర్త్యః కశ్యప సంసహేత్ ॥ 33-87॥

న స వీరో న మాతంగః న చ సోఽశ్వోఽస్తి భారత ।
యః సహేత గదావేగం మమ క్రుద్ధస్య సంయుగే ॥ 33-88॥

సృంజయైః సహ కైకేయైః పృష్ఠీనాం వృషభేణ చ ।
కథంస్విద్ యుధి కౌంతేయ న రాజ్యం ప్రాప్నుయామహే ॥ 33-89॥

శత్రుహస్తగతాం రాజన్కథంస్విన్నాహరేర్మహీమ్ ।
ఇహ యత్నముపాహృత్య బలేన మహతాన్వితః ॥ 33-90॥

ఇతి శ్రీమహాభారతే వనపర్వాంతర్గత అర్జునాభిగమనపర్వణి
భీమవాక్యే త్రయస్త్రింశోఽధ్యాయః ॥33 ॥

శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామివారి గోవిందనామావళి

అథ క్షమాప్తార్థనా

యదక్షరపదభ్రష్టం మాత్రాహీనం చ యద్భవేత్ ।
తత్సర్వం క్షమ్యతాం దేవ నారాయణ నమోఽస్తుతే ॥

అథ లోకక్షేమప్రార్థనా

స్వస్తిప్రజాభ్యః పరిపాలయంతాం న్యాయ్యేనమార్గేణ మహీం మహీశాః ।
గోబ్రాహ్మణేభ్యశ్చుభమస్తు నిత్యం లోకాస్సమస్తాస్సుఖినో భవన్తు ॥

అథ భగవత్సమర్పణమ్

కాయేన వాచా మనసేంద్రియైర్వా బుద్ధ్యాత్మనా వా ప్రకృతేస్స్వభావాత్ ।
కరోమి యద్యత్సకలం పరస్మై నారాయణాయేతి సమర్పయామి ॥

అథ మంగళమ్

శ్రీయఃకాంతాయ కళ్యాణనిధయే నిధయేఽర్థినామ్ ।
శ్రీవేంకటనివాసాయ శ్రీనివాసాయ మంగళమ్ ॥

